

Brussel, Vlaams Parlement, 27 maart 2025

Beste aanwezigen,
Graag neem ik jullie nu mee in het jaarverslag 2024 van de Commissie.

Twee weken geleden trok ik met een nieuwe maandcommissaris voor de eerste keer naar zijn GES+ voorziening. Ik hoorde de maandcommissaris aan de directeur van de voorziening zeggen: *'Ik heb één zeer groot voordeel: ik heb tijd om de jongeren, de begeleiders en de voorzieningen te leren kennen'*.

Tijd is inderdaad zeer belangrijk. Omdat ze hun tijd nemen, zien en horen maandcommissarissen veel.

Maandcommissarissen luiden opnieuw de alarmbel

Vorig jaar luidden de maandcommissarissen de alarmbel over de vele uitdagingen waar begeleiders, verantwoordelijken, en vooral de jongeren op botsen. Dit jaar klinkt de alarmbel nog luider.

- Alle voorzieningen, letterlijk allemaal, vertellen aan de maandcommissarissen dat het ***personeelstekort en de personeelsuitval*** de werking ondermijnen. In één voorziening hadden op de twintig medewerkers slechts vijf mensen meer dan twee jaar anciënniteit, in een andere voorziening bedroeg de langste anciënniteit één jaar. Het personeelstekort zet de rechten van jongeren onder hoge spanning. Door het tekort aan begeleiders en leerkrachten moeten jongeren vaker op de kamer blijven dan gepland. Vrijtijdsactiviteiten gaan niet door, hun onderwijskansen worden beknot, en hun traject loopt niet zoals het hoort. Jongeren ervaren de personeelsswissels als ontwrichtend. Keer op keer zorgt het voor nieuwe breuken voor de jongeren. Het wordt wel zeer moeilijk om over relationele beveiliging te spreken als de mensen die voor de jongeren zorg dragen, al na 3 maanden vertrekken.
- Behoorlijk wat ***jongeren missen perspectief***. Hoe lang zal hun verblijf duren? Wat gebeurt er nadien met hen? Wat als ze binnenkort 18 jaar zijn?
- Door de ***lange wachtlijsten in de hulpverlening***, psychiatrische afdelingen of begeleid zelfstandig wonen weten jongeren niet waar ze aan toe zijn. Ze moeten soms veel langer blijven dan gepland omdat er geen alternatief is. Dat vreet aan de motivatie en betrokkenheid van jongeren. Begeleiders vertellen dat ze deze jongeren nog moeilijk kunnen bereiken.
- Het is vaak brandjes blussen, in plaats van zorg op maat te kunnen bieden, vooral voor ***jongeren met zware zorgnoden***. Een jongere zegt aan een maandcommissaris: *'Maar hier zitten ook jongeren met mentale en psychische stoornissen. De begeleiders weten niet zo goed hoe ze met hen moeten omgaan. Met hen communiceren, je moet dat kunnen hé'*

De Commissie vraagt aan de Vlaamse en federale overheid om voorzieningen en instellingen voldoende personeel en middelen te bieden om het chronisch personeelstekort aan te pakken. Een tekort aan begeleiders, een tekort aan tijd en ruimte om te begeleiden, staat gelijk aan tekort doen aan kinderen, jongeren en hun rechten.

Veilig verblijf: kunnen we het vinden?

'We zijn nog zoekend'. 'Het is een zoeken'. 'En het blijft een zoeken'. De Commissie hoort het vaak wanneer het over veilig verblijf gaat.

Zullen we het ooit vinden? En met vinden bedoel ik, dat de voorziening en haar begeleiders samen met de jongere een traject aflegt dat de jongere als zinvol en betekenisvol ervaart. Sommige jongeren tonen zich tevreden met hun traject, en zetten positieve stapjes vooruit. Veel jongeren plaatsen vraagtekens bij de bedoeling van hun traject daar. Ze ervaren het als een sanctie terwijl ze niets verkeerd hebben gedaan.

Ze vervelen zich, ze gaan vaak niet naar school, ze hebben niet altijd een dagbesteding. Ze zien niet in waartoe dit verblijf moet dienen.

Een jongere zegt: *'Er is weinig om naartoe te werken, en dan verlies je de motivatie en loop je weg en moet je van nul herbeginnen.'*

Ook begeleiders en verantwoordelijken stellen zich vragen bij veilig verblijf. Een directielid stelt: *'Kunnen we de gevraagde geslotenheid wel bieden, in vergelijking met de gemeenschapsinstellingen'*, die veel meer mogelijkheden hebben om bijvoorbeeld tegemoet te komen aan de rechten van jongeren.

Een verantwoordelijke zegt *'Veilig verblijf hoort niet alleen over beveiliging te gaan. het hoort over hulpverlening te gaan. Mijn begeleiders willen het leven van jongeren mooier maken, niet enkel beveiligen'*.

Begeleiders vertellen aan de maandcommissaris dat veilig verblijf te vaak gebruikt wordt als een noodoplossing, omdat er geen plaats is in een gepaste voorziening.

Vanuit haar helikopterpositie maakt de Commissie zich steeds meer zorgen. De Commissie stelt al jaren verschillen vast tussen voorzieningen veilig verblijf. Verschillen die we steeds groter zien worden in termen van kinderrechten.

Aan de ene kant zijn er voorzieningen die kiezen voor **maximale beveiliging**. Jongeren vertellen over (tijdelijk) gesloten kastdeuren in de eigen kamer, in de leefruimte en in de keuken. Ze spreken over gesloten kamerdeuren, wc-deuren en binnendeuren. Ze vertellen over camerabeveiliging in de gangen, de leefruimte en in de eigen kamer van de jongere. Jongeren missen er de mogelijkheid om samen te zijn. Sommige jongeren brengen 5 tot 6 uur per dag op hun kamer door. Ze vragen: *'Mogen we toch één keer samen frietjes eten?'*. De kamers zijn steriel met lege bureaus. De jongeren mogen geen make-up, knuffels of boeken op hun kamer.

Andere voorzieningen vertrekken vanuit vertrouwen en het idee van **'positive risk taking'**: rekening houden met de veiligheid, maar vooral veel kansen geven. Er zijn geen vaste kamermomenten. Jongeren kiezen zelf of ze er tijd doorbrengen. Het is geen probleem dat de jongere eigen spullen heeft, tenzij er acuut gevaar is op zelfverwonding. De voorziening stelt

samen met de jongeren een uitgebreid gemeenschappelijk vakantieprogramma op. In één voorziening noteerde de maandcommissaris het verhaal van *een jongere die alleen naar een skatepark wilde. Hij was al weggelopen. De begeleiders beslisten hem toch de kans te gunnen om zichzelf te bewijzen. Hij kreeg zijn gsm mee en moest zijn locatie inschakelen. De jongen was op tijd terug. Nadien ging hij vaak naar het skatepark, waar hij ook vrienden heeft gemaakt. De voorziening vroeg: 'Breng je vrienden eens mee dan leren we ze ook kennen.'*

Al verschillende jaren vraagt de Commissie aan de Vlaamse overheid en de voorzieningen om in te zetten op coaching, intervisie en expertise-uitwisseling. We vragen dit niet omdat elke voorziening op dezelfde manier moet werken, maar wel omdat de rechten van jongeren moeten gerespecteerd worden.

In die zin kijken we uit naar de resultaten van 'een zorgplan op maat, met beveiliging op maat', dat inzet op overleg tussen voorzieningen binnen een regio.

De Commissie hoopt dat 'een zorgplan op maat, en beveiliging op maat' zoveel mogelijk samen met de jongere wordt uitgetekend, zodat hij zijn traject als zinvol en betekenisvol ervaart.

De Commissie vraagt om naast diagnostiek ook de richtlijnen voor vrijheidsbeperkende maatregelen en het vernieuwde decreet rechtspositie mee te nemen tijdens de bijeenkomsten van de regionale netwerken.

Gemeenschapsinstellingen: vele positieve praktijken

Misschien heb je al de kans gehad om door het hoofdstuk 'Gemeenschapsinstellingen' te bladeren. Dan heb je gezien dat de maandcommissarissen in 2024 veel positieve praktijken noteerden.

Met de jongeren op stap naar de zoo, naar zee, waterspelletjes in de zomer, Halloween-tochten in de herfst, fietsen, kamperen op de campus, vrijwilligerswerk in een vogelasiel, kickboksen en fitnessen in de buurt, muziekstudio, samen met de ouders het Suikerfeest laten vieren. Mijn persoonlijke favorieten zijn de herstelexperten die aan de slag gaan met vastgelopen conflicten, en het ondersteuningsteam: dat zijn begeleiders die de leefgroepen ondersteunen en tussenbeide komen tijdens spanningsvolle momenten of een crisis in de leefgroep. Ze zorgen voor ademruimte en zuurstof in de leefgroep.

Vorig jaarverslag was die positieve beweging al duidelijk zichtbaar. In 2024 zette ze zich duidelijk verder.

Wat niet wil zeggen dat jongeren geen bezorgdheden meer hebben. Er blijven hardnekkige knelpunten. En ze zijn echt hardnekkig, want we zien ze ieder jaarverslag terugkeren. Veel van die knelpunten houden verband met de context van de gemeenschapsinstellingen. Geslotenheid zet sowieso druk op kinderrechten en de relaties tussen mensen. Maar terzelfdertijd helpt dit weten de jongeren die er nu verblijven niet vooruit. Ze blijven aan de maandcommissarissen vertellen wat er voor hen verkeerd loopt. Het gaat om klachten over het teveel aan ongevraagde kamermomenten. Kamermomenten die te lang duren. Zinloze kamermomenten, ook al voorzien begeleiders zinvolle activiteiten voor tijdens de kamermomenten

Het gaat om nodeloze kwetsende opmerkingen, collectieve sancties wanneer niet duidelijk is wie er allemaal betrokken is of begeleiders die te snel naar sancties grijpen.

Fouilles blijven ingrijpend voor jongeren, ook al signaleren jongeren dat voorzieningen nu meer manieren voorzien om hun lichaam zoveel mogelijk bedekt te kunnen houden.

De gemeenschapsinstellingen gaan de slag met de richtlijnen voor vrijheidsbeperkende maatregelen, en de voorzieningen noteren een daling van het aantal overbrengingen naar de veilige kamer. Toch blijven maandcommissarissen klachten daarover horen. Het overbrengen naar de veilige kamer ervaren jongeren als zeer ingrijpend, zeker als er politie bij betrokken is. Een jongere vertelt: *'Ze proberen wel echt met je te praten, maar ze zeggen verkeerde dingen. Ze zeggen de hele tijd wat je moet doen, maar dat helpt niet. Ze zouden beter moeten zeggen wat zij vinden, ze zouden moeten zeggen hoe zij het beleven, want daar zou ik wel naar luisteren, denk ik'.*

Begeleiders zeggen dat ze soms echt geen andere keuze hebben omdat de jongere met zijn gedrag zichzelf en de andere in gevaar brengt. Maar ze zeggen ook dat de hoge bezetting, met meer druk op de leefgroep ertoe leidt dat ze moeten beroep doen op de veilige kamer. Ze geven aan dat het voor hen telkens zeer moeilijk is.

De Commissie vraagt aan de gemeenschapsinstellingen om hun veelbelovende praktijken verder te zetten. Het toont dat de instellingen de detentieschade bij de jongeren zoveel als mogelijk trachten te vermijden.

De geslotenheid op zich, met daarbij het grote personeelstekort, het tekort aan gespecialiseerde zorg voor jongeren met zware zorgnoden en de wachtlijsten in de jeugdhulp: het zijn uitdagingen die alle mogelijke energie nodig hebben.

We maken ons dan ook zorgen over de transitieplannen van de Vlaamse overheid voor de gemeenschapsinstellingen. De meerwaarde van de transitie van Welzijn naar Justitie is voor ons niet duidelijk. We vragen aan de Vlaamse overheid om deze transitieplannen te heroverwegen. De energie die voorzieningen, ambtenaren, en samenwerkende organisaties in de realisatie van deze transitie zullen steken is elders broodnodig.

Vlaams Detentiecentrum

In 2024 was de maandcommissaris van het Vlaams Detentiecentrum behoorlijk technisch werkloos. Vanaf september 2024 verbleven er geen jongeren. Daarvoor verbleven er twee jongeren.

De maandcommissaris zag dat de lage bezetting met twee jongeren zich vertaalde in meer gezamenlijke momenten in de leefruimte, de keuken en tijdens de wandeling.

Maar ze bleef ook in 2024 opnieuw op de zelfde nagel kloppen. Ze maakt zich zorgen over de psycho-sociale dienst van het centrum. Er is geen klik en de jongeren vertrouwen het niet want de dienst heeft meldingsplicht. Jongeren blijven daardoor met psychosociale knopen zitten.

De laatste tijd is er beweging geweest in het bestuur van het centrum. De Commissie hoopt dat het centrum ook in de toekomst blijft openstaan voor het appel van de maandcommissaris. Het centrum moet meer inspanningen leveren om de re-integratie, en het welzijn van de jongeren te bevorderen.

Gedicht van een maandcommissaris

Graag sluit ik af met opnieuw het licht te laten schijnen op de maandcommissarissen.

Ik zei het in het begin. Omdat ze hun tijd nemen, zien en horen maandcommissarissen veel.

En voelen ze ook veel.

Een maandcommissaris vertelde tijdens een opleidingsdag bijvoorbeeld dat hij het uur rijden tussen zijn thuis en de zijn instelling echt nodig heeft om de zware levensverhalen van jongeren een plaats te geven.

Een andere maandcommissaris heeft een gedicht geschreven. Ze was getuige geweest van een incident in haar voorziening veilig verblijf.

Graag deel ik haar gedicht met jullie, want het drukt om een sterke manier de band uit tussen een jongere en een begeleider die niet loslaat.

Twee jongens spelen een spel
De ene wint en lacht
De andere verliest en ontploft
Stukjes vliegen door de lucht en vallen op de grond

De jongen raast en tiert
Loopt driftig heen en weer

De begeleider geeft hem ruimte maar blijft in de buurt
Op afstand nabij

Later ruimen ze samen op
De jongen voelt zich rot
Zegt dat de wereld beter af zou zijn zonder hem

De begeleider neemt hem vast, kijkt hem in de ogen en zegt
daar ben ik het niet mee eens
Jij mag jij zijn, ik zie jou
En ik ben hier, ben hier voor jou

Ik dank jullie voor je aandacht.

Leen Ackaert
Secretaris